

РЕЗЮМЕТА

на

публикациите на гл.ас. д-р Венера Георгиева Матеева – Байчева,
предложени за рецензиране за участие в конкурс за заемане
на академична длъжност „доцент” по професионално направление
2.1. Филология (Български език – Приложна лингвистика),
обявен от СУ „Св. Климент Охридски” в ДВ, бр. 22/16.03.2021г.

I. Хабилитационен труд (монография)

1. Езикови аспекти на споделянето на чуждата култура

(Съвременна методика и процедури в обучението по български език като чужд) , ISBN:978-619-7313-15-4, Ерове , София, 190с.

Резюме

Монографията е посветена на езиковите аспекти овладяването на българския език от чужденци като път към навлизането им в културната същност на българското. Тя е организирана в две основни части. В първата представяме основни положения от теорията на овладяването на втори език и на чуждоезиковото обучение като част от приложната лингвистика. Първата глава очертава целите, задачите и методологията на изследването. Втората глава разглежда понятия като първи и втори (чужд) език, билингвизъм, мултикомпетентност, комуникативна компетентност. Представя системата на езика като обект на овладяване, етапите на овладяване на втория език и когнитивните процеси, които ги съпътстват. Разглежда и съвременните теории за овладяване на чужд език, както и изследователските механизми на приложната лингвистика за наблюдението

им. Втората част представя анализи и изводи за особеностите на овладяването на българския език като чужд, основани на емпирично наблюдение върху езиков материал от практическа работа с чуждестранни студенти в СУ „Св. Климент Охридски“. Прави се анализ на забелязаните трудности и зависимостите при овладяването на имената и глагола в българския език. Третата глава разглежда овладяването на именната система на българския език, а четвъртата – на глаголните категории. За двете практически глави са използвани разработени за целите на изследването анкетни карти по отделните проблемни ядра, като изводите са направени на базата на над 250 отделни отговора. Подробно са представени структурните модели на анкетите и заложените в тях цели. Обект на интерес са основните граматически категории при имената и глагола. Получените резултати са изложени количествено и са обект на анализ. Представя се типологията на допусканите грешки в процеса на обучение по българския език като чужд и се търси тяхната генеалогия, като се предлагат практико-теоретични модели за прогнозирането и преодоляването на отклоненията от езиковата норма на обучавани с различен майчин език. Петата глава представя обучението по български език като чужд в съвременен контекст. Разглежда се мястото на българския език като все по-често изучаван в европейското езиково семейство и се очертават проблеми и перспективи в методиката и теорията на обучението по български език като чужд.

II. Публикувана книга на базата на защитен дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“

1. За сложните конструкции в детската реч. Модел на онтогенезата на сложното изречение в българския език,
ISBN:978-619-7313-147, Ерове, София, 294с.

Резюме

Монографията е текст на дисертация в областта на психолингвистиката на развитието. Представя онтогенезата на българския език в синтактичен аспект, като изследването е насочено в частност към включването на сложни изречения в речта на деца с български език като майчин. Първата глава е посветена на онтогенезата на синтаксиса в по-широк план чрез литературен преглед, като разглежда последователно съвременни теории за двусловните изказвания като признак на поява на граматичност в детския език и трисловните изказвания като белег за удължаване на средната дължина на изказването (MLU) и предпоставка за поява на сложни конструкции. Вниманието се спира на описаното в литературата за създаването на въпросителни изречения и на граматическото изразяване на отрицанието. Разгледан е и специфичният телеграфен стадий в развитието на детската реч. Подробно е представен генезисът на сложните изречения като комбинация от пропозиции. Разгледани са източници, представящи появата на координация и субординация в сложното изречение, описани са и очакваните съюзни връзки. Направен е преглед на данните за появата на видовете сложно изречение по материал от английски език. Втората глава представя данни върху български език. Предложени са анализи на речта на седем деца, данните за които са събрани от лонгитудно наблюдение. Третата глава представя резултатите от естествен експеримент, в който са включени деца от 3.6 до 6.6 години. В резултат на събраните данни са направени изводи за хронологията и типологията на появата на сложни изречения в речта на българските деца, които стават основа за предложението като обобщение Модел на онтогенезата на сложното изречение в българския език.

III. Статии и доклади, публикувани в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация

1. Интерферентни грешки в употребата на глагола съм в българската реч на чужденци, Български език и литература , vol:62, issue:5, 2020

Резюме

Текстът представя устойчивите интерферентни грешки в езиковата практика на чужденци на български език, като вниманието се спира на употребата на формите на глагола *съм*. Проблемът се разглежда теоретично с оглед на словоредата на клитиките в българското изречение и от лингводидактична гледна точка. Анализира се езикова продукция на респонденти, в чийто майчин език *съм* няма структурен еквивалент, в съпоставка с носители на езици, в които се използва. Вниманието се спира на конструкции, включващи *съм* в сегашно и минало време. Разгледани са граматически форми за **съставно именно сказуемо, минало неопределено време, минало предварително време, страдателен залог**. Вниманието се спира на употребата на *съм* в положително, отрицателно и въпросително изречение, както и в подчинено изречение. От получените резултати се правят изводи в психолингвистичен и приложнолингвистичен план. Предложени са препоръки за практическа работа в процеса на обучението в различните нива, които да улеснят усвояването на тази специфична за българския език структура, представляваща предизвикателство за чужденците в изграждането на езикови и комуникативни умения на български език.

2. Обучението по български език като чужд в електронна среда,

Български език и литература, кн. 3, 2021

Резюме

Статията представя някои аспекти на нова форма на обучението по български език като чужд – в електронна среда, наложила се в последната

година. Вниманието се спира върху възможностите за провеждане на обучение по български език като чужд в електронна среда. Защитена е тезата, че онлайн обучението е ефективно чрез специализирана образователна платформа и използване на целенасочено подготвени дигитални ресурси. Разгледани са елементите на обучителния процес, които могат успешно да се поддържат в електронна среда и са минимални критерии за ефективност на обучението – синхронно преподаване, възлагане на задачи за тренинг и контрол, оценяване на придобитите компетентности. Синхронното обучение трябва да се основава на логична подредба и организация на материала, много добра визуализация на отделните елементи и много висока степен на интерактивност с цел симулация на динамиката на реалното езиково общуване. Поставянето на задачи за самостоятелна работа дава възможност за тренинг в различни формати, а оценката и самооценката на придобитите компетенции са задължителен елемент от обучението. Електронната платформа за обучение дава задължителни за процеса допълнителни функционалности – постоянен достъп до образователните ресурси; възможност за общуване чрез чат и форум. Преподавателят разполага с виртуално пространство за създаване на онлайн курс, който може да бъде организиран и планиран ефективно, може да ползва допълнителни инструменти за отбелязване на присъствие, поддържане на обратна връзка и други. Обръща се внимание на ролите и възможностите на преподавателя и на обучавания за постигане на ефективен обучителен процес от дистанция.

3. За обучението по български език в чужбина. Съвременни и полезни учебни системи, Чуждоезиково обучение / Foreign language teaching, Volume 48, кн. 2, 2021, 211 - 217

Резюме

Статията представя ново учебно помагало по български език като чужд за деца - (**Български език за 5.клас. Учебно помагало за подпомагане на обучението, организирано в чужбина. Несторова, П., и кол. Просвета, 2019,**) Учебната книга е разгледана с оглед на предизвикателствата пред обучението по български език като втори в чужда езикова среда и изпълнението на поставените от учебната програма задължителни параметри. Представят се съдържанието на учебния комплект, моделът на структуриране на лингвистичната и социокултурната информация и се извеждат ползите за обучението за учителя и ученика. Вниманието се спира на типологията и съдържанието на учебните рубрики, анализира се поднасянето на граматичния и лексикалния материал, подборът на текстове и практически упражнения към всяка тема. Рецензията оценява учебника по български като чужд като синхронизиран с най-добрите практики в приложната лингвистика и актуален с оглед на нарастващия интерес към българския език от различни общности извън страната.

IV. Статии и доклади, публикувани в нереферирани списания с научно рецензиране или публикувани в колективни томове:

1. **Модел на появата на сложни изречения в детската реч**, Българска реч, vol:година XXV - 2019, issue: кн. 2-3, 2019, 51-56

Резюме

Статията е посветена на важен аспект в изследването на онтогенезата на българския език. Представя се последователността на появата на сложни изречения в речта на българските деца (от 2 до 6 г.) като етап от синтактичното им развитие. Появата в спонтанната реч на децата на изречение, в което присъстват две и повече предикативни ядра, се възприема като значителна крачка в когнитивното и езиковото им развитие

Изследвана е перцепцията и продукцията на координативни, субординативни и смесени конструкции. На основата на разгледаните примери е съставен модел на появата на сложните изречения на детската реч. Представят се изводите, че началото на процеса на спонтанна продукция на сложни изречения може да се отнесе **условно към възрастта след 1;7 години** за ранните говорители и след **2;0 години** за късните. Относителна овладяност на перцепцията и продукцията на основните типове сложни изречения, характерни за речта на възрастните говорители, българските деца постигат във възрастта след **2;8 – 3;0 години** при ранните и след **4;0 години** при късните говорители. Представени са данни, че онтогенезата на сложното изречение в българския език минава през няколко етапа: перцепция на сложни конструкции, етап на неструктурирани предикати, протокоординация, протосубординация, експлицирана координация, експлицирана субординация, използване на конструкции от смесен тип.

2. За Юлияна Стоянова - с признателност и уважение (встъпителна статия към юбилеен брой), Българска реч , vol:година XXV - 2019, issue:кн. 2-3, 2019, 9-10

Резюме

Встъпителната статия на юбилейните кн. 2-3 / 2019 г. на списание „Българска реч“ обобщава мястото на проф. дфн. Юлияна Стоянова в българската лингвистика. Погледът е обърнат към кариерното утвърждаване на изследователката, разгледана е творческата ѝ биография и са очертани областите на нейното мащабно участие в българската психолингвистика на развитието и други лингвистични ареали. Посочени са количествените и качествените измерения на научния ѝ принос.

Подчертано е водещото място на проф. Стоянова в полетата на овладяването на първи и втори (чужд) език върху материал от български език.

3. Трудности при овладяването на българската местоименна система в изучаването на български език като чужд , Българска реч, брой:кн.3, 2018, стр.:58-70, ISSN (print):1310-733X

Резюме

Статията разглежда категорията на местоименията в лингводидактичен аспект. Наблюденията са насочени към трудностите, които срещат чужденците в процеса на изучаване на системата на българския език. Обект на проучване и анализ са грешките, свързани с някои от морфологичните особености на българските местоимения с оглед на употребата им в българския език. Анализът на грешките се основава на отделните групи местоимения, като емпиричният материал е екцерпиран от целенасочено създадени за нуждата на проучването анкетни карти. Предложени са методически решения за превенция на лексикалните и граматическите грешки при местоименията, които да бъдат прилагани в процеса на обучение по български език като чужд.

4. Силата на публичната реч, /Съвременни и модерни изследователи/, Българска реч, том:XXIII, брой:кн.3, 2017, стр.:156-158, ISSN (print):1310-733X (в съавторство с Елена Хаджиева)

Резюме

Статията е представяне на монографичната книга на две изследователки в областта на лингвистиката – Надежда Сталянова и Елена Крейчова. Тя е посветена на актуална проблематика – силата на публичната реч, разгледана в различни пресечни точки с обществения живот – законодателството, публичното общуване, вербалната агресия,

политическото говорене. Вниманието се спира на съдържанието на всяка глава, като са резюмирани основните тези на авторките и са посочени приносните моменти в предложените анализи главно в посоката на поставяне на ключови въпроси за развитието на съвременното общество. Статията завършва със заключението, че монографията е съвременно и модерно научно изследване, което може да се определи като качествено ново разглеждане на актуални обществени теми през призмата на езиковедата.

5. **Съвременно и модерни изследователи /рецензия за "Силата на публичната реч", Е. Крейчова, Н. Сталянова, изд. Парадигма/, Opera Slavica, том:27, брой:кн.4 , 2017, стр.:88-92, ISSN (print):ISSN 1211-7676 (в съавторство с Елена Хаджиева)**

Съдържанието на статията е преводен вариант на IV. 4 на чешки език.

6. **Иновативно и полезно (за учебника "Лесното в трудния български език" на Е. Хаджиева и кол. 2014г., ИК "Гутенберг") , Дзяло - е-списание в областта на хуманитаристиката, том:година II, брой:4, 2014**

Резюме

Рецензията на новата учебна книга по български език за чужденци „Лесното в трудния български език“ има за цел да обобщи приноса на авторите в обучението по български език като чужд. Тесктът следва структурата на учебната книга, оценявайки я като оригинална и ефективна учебна книга. Разгледана е всяка рубрика от урочните единици. Подчертава се доброто представяне на граматичния материал, наличието на интересни и разнообразни текстове, богатата лексикална база и многото на брой упражнения по отделните тематични ядра. Вниманието се спира на приложенията към учебника – предложени текстове за диктовка, фразарий и таблично представяне на граматическия

материал. Коментарите в рецензията се базират на конкретни примери от учебната книга с цел съдържанието да бъде подложено на анализ като съставящо единна система за обучение от ниво А1 до ниво Б2 по български език като чужд. Изводите са отнесени към практическата подготовка на обучението по български език като чужд както от гледна точка на преподавателите, така и на изучаващите български език.

- 7. Усвояване на словореда на местоименните клитики в обучението по български език като чужд**, „Рада и приятели“ Сборник в чест на 65-годишнината на проф. Радка Влахова. УИ „Св.Климент Охридски“,София, ISBN: 978-954-07-4700-2

Резюме

Статията е насочена към проблема за усвояването на местоименните приглаголни и приименни клитики в обучението по български език като чужд. Тези форми са предизвикателство за чужденците от функционална гледна точка и с оглед на словореда им в българското изречение. Разгледани са някои основни типологични, дистрибуционни и комбинаторни особености на кратките местоимения, които предопределят спецификите на тяхното усвояване и употреба от чужденци. Представени са резултатите от целенасочено изследване на чужденци с ниво на владееене на български език Б2. Те сочат, че клитиките представляват трудност за чужденците, но в напреднало ниво голяма част от дадените отговори репрезентират успешно възприемане, правилно позициониране и уместна употреба на кратките форми в спонтанна реч. Защишава се тезата, че успешната езикова употреба на кратките местоименни форми в речта на чужденците предполага запазване на клъстър – линейната подредба на клитиките в изречението.

Обучаваните трябва да имат работеща стратегия, която да ги инструктира как да подреждат веригата местоимения, без да нарушават правилата на езика. В този смисъл работата предлага и някои моделни структури, които биха могли да се използват в обучението по български език като чужд за постигане на по-ефективни резултати. Според получените резултати и направените изводи значително по-трудни за чужденците са приименните клитики, а всички анализирани грешни структури налагат необходимостта от въвеждане на правило схема в момента на преподаване, което да бъде следвано и в последствие да се трансформира в устойчив навик. За нуждите на практиката са формулирани конкретни акценти, които могат да бъдат следвани в процеса на преподаване.

- 8. Граматични форми на сказуемото при изразяване на учтивост в обучението по български език като чужд, Надмощие и приспособяване - сборник с доклади от Международната научна конференция на Факултета по славянски филологии, редактор/и: Съставители: Екатерина Търпоманова, Красимира Алексова, 2017, стр.:370-379**

Резюме

Статията е посветена на един от най-важните аспекти в процеса на овладяване на български език като чужд – навлизането на чужденците във взаимодействието между езика и културата. Изучаването на чужд език е дълбоко обвързано с усвояване на основните ценности на общността и придържането към техните концептуални основи. Важен елемент от културата са нормите на учтивото говорене и езиковите форми за изразяване на учтивостта. Те функционират като специфичен код на общуването. Тази работа се интересува от лексикалните употреби при изразяване на учтивост и избора на граматическа форма. Те се възприемат като знак за езикова учтивост, но и за постигната

лингвистична компетентност в речта на чужденците, изучаващи български език. Разгледани са конкретни етикетни единици, включени в анкетни каръи, като са направени изводи за типологията на контекстуалните и морфологичните грешки в получените отговори на чужденците.

9. **Синтактични конструкции и паралели между детската реч и речта на чужденци, изучаващи български език**, "Нова практическа граматика на българския език", Гутенберг, София, 2016, стр.:262-267

Резюме

Статията разглежда процесите на овладяване (на перцепция и продукция) на сложни изречения при онтогенезата на българския език като първи език и включването им в речта при изучаването му като чужд. Изясняват се етапите на синтактично развитие при изследвани български деца на възраст от 2 до 5 години и се правят наблюдения за включването на сложни конструкции в речта на студенти, изучаващи български език като чужд. Децата са подложени на експеримент за перцепция и продукция на сложни изречения в текст. Включването в речта на български език на сложните изречения при студентите е наблюдавано чрез тестове за продукция и перцепция. Като хипотеза е поставена теорията, че изучаването на втори език преминава през етапите на развитие, описани за овладяването на майчиния език. Отчита се, че двата процеса все пак се различават значително в условията, средствата и интензивността на взаимодействието между учещия и езиковата среда. В резултат на направените налогии и изводи за употребата на сложните изречения при овладяването на българския език като роден и като чужд се дотига до няколко обобщения. Резултатите сочат, че координацията и субординацията се овладяват в различна последователност при български като първи и втори (чужд) език. При децата рядко се срещат грешки на формално равнище, за

разлика от чужденците. За носителите на други езици на български език по-рано се овладява координативното свързване, а при децата първа се появява субординацията.